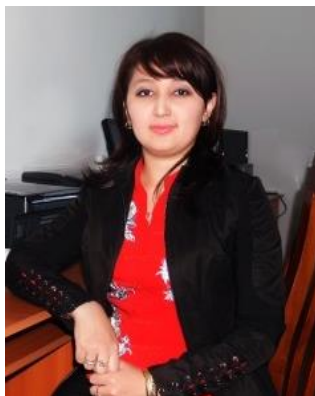

ИНТЕРНЕТ ЖУРНАЛИСТИКАСИ ИЛМИЙ ҚАРАШЛАРИНИНГ ТАРАҚҚИЁТ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ

Дилноза АМИНОВА
катта илмий ходим-изланувчи
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети
nozikdil@mail.ru

Аннотация

Ушбу мақолада оммавий ахборот воситаларининг бугунги ҳолати, шунингдек, интернет ва Интернет-ОАВнинг ривожланиш тенденциялари, ҳамда Интернет журналистикаси соҳада фаолият олиб борган мутахассисларнинг ушбу масала юзасидан билдирилган фикр-мулоҳазалари тадқиқ этилади.

Аннотация

В этой статье изучается нынешнее состояние средств массовой информации, тенденции развития Интернета и Интернет-СМИ, а также исследуются различные мнения и взгляды ученых по интернет- журналистике.

Abstract

The following article discusses about the current position of Mass media, development tendencies of the Internet and Internet journalism. It also deals with the analyses of different opinions and views of scientists of the Internet journalism about this issue.

Калит сўзлар: оммавий ахборот воситалари, Интернет, интернет журналистика, ахборот глобаллашуви, on-line журналистика.

Ключевые слова: средства массовой информации, Интернет, интернет журналистика, информационная глобализация, on-line журналистика.

Keywords: mass media, Internet, internet journalism, informational globalization, on-line journalism.

Ҳозирги глобаллашув жараёнида турли ахборот хуружлари авж олаётганлиги ҳеч кимга сир эмас. Шундай экан, ҳар бир шахснинг қандай ахборотга эгалик қилиши, уни йиғиши, қайта ишлаши ва тарқатиши албатта оммавий ахборот воситаларига бевосита боғлиқ. Айнан ОАВнинг таъсири ва фикри орқали жамиятнинг ахборот базаси, эҳтиёжи ҳамда коммуникацияга оид турли талаб ва истаклари шаклланади. ОАВнинг ушбу ҳукмронлиги инсонларга икки йўл орқали таъсир қилиш имкониятига эга:

1) ўз мақсади йўлида инсонларни маълум ҳаракатларга йўналтириш;

2) турли оммавий ҳаракатлар, қарама-қаршилиқларни олдини олиш ёки бартараф этиш.

Демак, ахборот соҳаси глобал суръатлар билан ривожланиб бораётган ҳозирги глобаллашув шароитида, айниқса, замонавий ахборот-коммуникация технологиялари, хусусан, Интернет тизими ривожланиши натижасида ахборот қабул қилиш ва узатишнинг барча воситалари кенг тарқалиб бормоқда.

Ушбу даврда оммавий ахборот воситаларини эркин ва жадал ривожлантиришга, ахборот соҳасининг самарали фаолият кўрсатилишини таъминлашга қаратилган қатор қонунлар қабул қилинди.

Айнан “Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида”ги Қонуннинг қабул қилиниши натижасида ҳар ким ахборотни эркин ва монеликсиз олиш ҳамда фойдаланиши ҳуқуқларини амалга оширишда, шунингдек, ахборотнинг муҳофаза қилиниши, шахс, жамият ва давлатнинг ахборот борасидаги хавфсизлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этди.

Ахборотнинг тез ва жадал суръатларда тарқалиши натижасида турли маълумотларни қабул қилиш жараёни авж олмақда.

Ҳозирги ахборотлашган жамиятни шакллантиришда рақамли телевидение, интернет-телевидение, интернет-радио каби алоқа воситалари тобора ривожланди. Бу борада профессор Ф.Мўминов шундай ёзади: “XXI асрнинг энг катта ютуқлари ютуқлари сифатида оммавий ахборот воситаларининг глобаллашуви, рақамли технологияларга ўтиш ва интернет билан бирлашишни айтиш мумкин... Табиийки, интернетдек улкан виртуал кенгликдан оммавий ахборот воситалари ҳам биринчилардан бўлиб фойдалана бошлади. Шундай қилиб онлайн журналистика вужудга келди (4, 10).

Бунинг натижасида эса оммавий ахборот воситаларининг янги соҳаси бўлган Интернет журналистикаси шаклланди.

Хўш интернет журналистикаси ўзи нима ва бу борада маҳаллий ва хориж олимларининг фикри қандай?

Ушбу масала юзасидан Н.Қосимова шундай ёзади: “Босма ОАВнинг Интернет нашрлари ва умуман интернет журналистика доимий янгилашиб туришни тақозо этади, бунда ахборотлар ҳар соатда, ҳатто, ҳар бир дақиқада янгилашиб туриши мумкин. Бу ўринда энди аниқ бир кун воқеаларини эмас, балки аниқ битта тадбирнинг, воқеанинг боришини тезкор ёритиш назарда тутилади. Бундай долзарблиқнинг учта имконияти мавжуд:

- 1) эркин янгилашиш – материал тайёр бўлишига қараб янгиланади;
- 2) белгиланган даврийлик асосида янгилашиш – сайт, айтилик, кунига, ёки ҳафтада бир марта янгиланади;

3) сурункали янгиликлар – хабар ва янгиликлар келиб тушишига қараб сайтда жойлаштириб борилади” (11,104).

С. Содиқ ўзининг “Радиожурналистика асослари” номли ўқув қўлланмасида: “Интернет журналистикаси ўзида босма матбуотдаги ёзма матнни ҳам, радиога хос овозли шарҳни ҳам телевидениедаги жонли тасвирни ҳам мужассамлаштирган” (10, 29).

Ю. Ортиқова эса ўз фикрини шундай изоҳлайди: “Бугунги кунда интернет очик тизим бўлиб, янги-янги ихлосмандлар кенгайиши туфайли интернет журналистика тизими шаклланди. Лекин интернет журналистикасига анъанавий журналистикаси назариясига оид барча тамойилларни синдириб бўлмайди. Баъзи мутахассислар интернет журналистикаси атамаси остида интернетда чоп этилган барча маълумотларни назарда тутишади. Баъзилар интернет журналистикани тан олмай, интернетдан фойдаланувчи анъанавий журналистика мавжуд деб таъкидлашади. Аслида эса интернет журналистиканинг матбуот, радио ва телевидение каби ОАВ тизимининг таркибий қисми сифатида таснифлаш тамойилга кирганига анча бўлди” (5, 27).

Кўпгина мутахассислар ОАВнинг мазкур турини одатий ёки анъанавий кўринишлари бўлмиш матбуот, радио, ТВга қарама-қарши қўйиб, “ноанъанавий” дея изоҳлайди. Масалан, “Ахборот технологиялари ва интерактив интернет журналистика” қўлланмаси муаллифи, Д. Рашидова эса: “анъанавий журналистика ... журналист ва омма ўртасидаги максимал ҳамкорликка таянган интерфаол журналистикага ўрнини бўшатиб бермоқда(9,5). Янги шароитлардаги ахборий фаолият моҳиятини, шунингдек, глобал тармоқ хусусиятларини очиб беришда тадқиқотчи қуйидаги фикрни келтиради: “Интернет анъанавий оммавий ахборот воситаларига хос бўлган жами хусусиятларни ўзида мужассам этади, у тезкор, ранг-баранг оммавий ахборий маҳсулотни тарқатиш механизмидир, аммо шунга қарамай, уни матбуот, радио ва ТВ билан бир хил деб бўлмайди”(9, 5). Унинг фарқини кўрсатиш учун эса кўпинча “интерфаол журналистика”, “ноанъанавий ОАВ” терминлари учрайди (3, 6–7).

А. Калмыков ва Л. Кохановалар таҳриридаги “Интернет-журналистика” номли ўқув-қўлланманинг “Интернет журналистика: асосий тушунчалар” номли биринчи бобида муаллифлар интернет журналистика ҳақидаги фикрларини кенгрок ёритиб, журналистиканинг 3 та таърифини қийослайдилар. Биринчи таърифга кўра журналистика – бу оммавий коммуникация каналлари (матбуот, радио, телевидение ва бошқалар) орқали долзарб маълумотларни йиғиш, қайта ишлаш ва тизимли равишда тарқатиш демакдир. Журналистика томонидан берилаётган ахборот ижтимоий моҳиятга молик, ижтимоий фикр

ва дунёқарашни шакллантирадиган, жамиятдаги барча воқеа-ҳодисалар, жараёнлар, шунингдек, жамият ҳаётининг иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ва маънавий-маърифий тараққиётни шакллантириш лозим.

Ушбу қараш тарафдори бўлган Е.П. Прохоров фикрича эса, журналистика ахборот етказишдан бошқа вазифаларни бажармайди. “... Ахборот журналистика ва аудитория ўртасидаги восита бўлиб, ижтимоий институт бўлган бутун журналистика тизими олдидаги вазифаларни ҳал этувчиси ҳисобланади” (7, 35).

Келтирилган фикр ва таърифлардан келиб чиқиб айтиш мумкинки, журналистика ўзига хос фан соҳаси бўлиб, у бир қатор вазифалар билан бирга, турли функцияларни ҳам бажаради. Бу эса, ушбу фан доирасидаги маълумотларни олиш, улар билан яқиндан танишиш, таҳлил қилиш ва ўзаро ахборот алмашинувида муҳим аҳамият касб этади. Ҳозирги ахборот ва коммуникация асрида журналистиканинг мазмун ва моҳияти янада ривожланиши ва такомиллашуви натижасида унинг янги вазифалари ва функцияларининг шаклланишига замин яратилмоқда.

Бугунги ахборот асрида аудитория жамиятда содир бўлаётган воқеа-ҳодисалар ҳақидаги маълумотларни анъанавий оммавий ахборот воситаларидан воз кечиб кўпроқ Интернет-ОАВга мурожаат қилиши натижасида интернет журналистика шаклланди. Ушбу соҳа бўйича қатор мутахассислар, олимлар ўз фикр-мулоҳазаларини билдирмоқдалар. Жумладан, рус олими А. Грабельников ўзининг “Работа журналиста в прессе” номли китобида мазкур фаолият турига нисбатан “тармоқ журналистикаси” атамасини қўллайди (2, 21).

А. Белоус, О. Игошиналар ҳам “Оммавий коммуникация тизимида замонавий интернет журналистикаси” номли мақоласида интернет журналистика борасида шундай ёндошади: “Интернет журналистика – бу феномен эмас, балки фактдир. Бугунги кунда ҳар бир нашриёт ўз Интернет каналига эга бўлиб, ҳар бир нашр ўз электрон формати орқали аудитория эътиборига кенг ҳавола этилган. Энди Интернет фойдаланувчиси нафақат бирор мақолани ўқиш, балки ўз фикрини билдириб, мавзу юзасидан туғилган саволларга нашрнинг аввалги сонларига машаққатсиз мурожаат қилиш имкониятига эга. Электрон ОАВ турлари анъанавий ОАВга қараганда анча камёнбоп. Айнан шу сабабли ҳам массмедиаларнинг асосий функцияларидан бири бу – ахборот ва маълумотни қулай ва тез тақдим этиш. Шунини таъкидлаш жоизки, Интернет-ОАВнинг барча турларини ўзида мужассам этган расм, видео ҳамда аудио-файллар мақолага тўлиқ бириктирилиши натижасида аудитория интернетда берилган ахборотни батафсил тушунган ҳолда қабул

килади. Бу, ўз навбатида, интернет журналистикасининг асосий хусусиятларидан бири бўлган мультимедияни ифода этади” (1,1–2).

Яна бир рус тадқиқотчи олим Е.А. Пак эса: “Замонавий интернет журналистика мураккаб ва кўп функцияли механизмни ўзида мужассам этган соҳадир. У, Интернет натижасида оммавий ахборот коммуникациялари (матбуот, радио, телевидение, медиа-порталлар, мобил алоқа ва бошқалар)ни тарқатиш билан бирга, ахборотни қабул қилиш тезлигининг интеграциялашувига ҳам олиб келди” (6, 3).

Шу билан бирга, Интернет муҳити қалам аҳли эътиборига ўзига хос воситаларни ёки, янада аниқроқ айтганда, нодир инструментарийни ҳавола этади, натижада on-line йўсинида нашр этишга тайёрлашш жараёни иштиёқ уйғотадиган ва, “жилвадор”лиги нуқтаи назаридан ғайриоддийжараёнга айланади. Шу муносабат билан, мутахассислар Интернет журналистларга “бир вақтнинг ўзида бир неча даражада: сўз, дизайн, интерфаол усуллар, аудио, видео, фотова янгиликлар дайжестлари даражасида фикрлаш”ни маслаҳат беришади” (8,16). Бу талабда мантиқ бор, чунки телекўрсатувларва радиоэшиттиришларда тасвирий ва овоз ахборотлариузатилади, матбуотда ахборот босма сўзда баён этилади, on-line ахборот эса – барча юқорида тилга олинганларнинг синтези бўлгани ҳолда, Интернетнинг ютуқлари бўлган – мультимедиавийлик ва интерфаолликни ҳам қамраб олади.

Хулоса қилиб айтганда шуни айтиш мумкинки, бугун мамлакатимизда оммавий ахборот воситаларининг турлари кўпайиб бормоқда. Хусусан, кишиларнинг Интернетга бўлаётган қизиқиши ортиши натижасида журналистиканинг янги соҳаси – Интернет журналистиканинг шаклланишига олиб келди. Зотан, интернет журналистикаси ўзида босма матбуотдаги ёзма матнни ҳам, радиога хос овоз, телевидениедаги жонли тасвири мужассамлаштириб, интернет-радио ва интернет-телевидение каби йўналишларни яратди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Белоус А., Игошина О. Современная интернет-журналистика в системе массовых коммуникаций // http://journal.mrsu.ru/wp-content/uploads/2013/11/Belous_statya.pdf
2. Грабельников А.А. Работа журналиста в прессе. Учеб. пособие. – М.: Изд. РИП-холдинг, 2001. – 430 с.
3. Муратова Н. Ўзбекистон Интернет-нашрлари: ривожланиш йўналишлари ва ижод технологиялари. – Т., 2015. – 90 б.
4. Мўминов Ф.А. Ҳамроҳми ёки ҳамкор // Интернет журналистика илмий мақолалар тўплами. – Т., 2005. – Б.10.
5. Ортиқова Ю. Интерактив журналистика. – Т.: MUMTOZSO'Z, 2011. – 90 б.

6. Пак Е.А. Жанрообразование в сетевых СМИ: технологические и творческие факторы: Дис. ... канд. фил. наук. – СПб, 2014. – 195 с.
7. Прохоров Е.Л. Введение в теорию журналистики. – М: Аспект Пресс, 2003. – 351 с.
8. Цит. по: Рашидова Д. Интернет журналистика. –Т., 2007. –132 б.
9. Рашидова Д. Информационные технологии и интерактивная Интернет журналистика. – Т., 2003.-280 с.
10. Содик С. Радиожурналистика асослари. Журналистика факультетлари учун ўқув кўлланма – Т.: MUMTOZSO'Z, 2010. – 124 с.
11. Қосимова Н. Интернет журналистиканинг технологик асослари. – Т., 2012. – 121 б.